

Nagyon Tisztelt Tanár Úr

E hónap közepén habilitációs kérvényt nyújtottam be a ny. tanításra való jogosítványt kérvényezéshasonlító vallástudományból és szociális etikából - harvard - egyetemi bölcsészettudori, köznevelési jogtudori meg három más bel- és külföldi, oklevélemnek valamint nagyobb dolgozataimnak mellékelésével.

Mivel kérvény tárgya éppen mint annak a felszerelése némi formai akadályokba ütközik, folyamodomáramor számos kifogásra ad okot. E meköszögetés való tekintettel Petr dekan sir a reménytelensége miatt csillag felvilágosítást várható rendes hivatalos eljárás bevezetése előtt volt hogy arra utasítani, hogy az ügy elővételére illetékes szakemberek véleményét kikérjem. Mivelhogy azonban a hónap 23. és 24. napján történt budapesti tartózkodásom idején csak Pauer tanár úrtól lehetett személyes kihallgatást nyernöm, (nyelvtanítói foglalkozásom pedig állandóan ide költ) engedje meg Méltóságod, hogy személyes megjelölés helyett írásban kérem fel.

Folyamodomáramor tárgyat illetőleg a legulósabb kifogás az az összehasonlító vallástudományra vonatkozó kérvénymet. Ez ugyanis lat-szólag nem csak egyetemi gyakorlatunkkal, hanem magával a minden vallási ismeretelmek kiséző felsőoktatási szervezetünkkel is ellentétes. Ez előzetesével szemben legyen szabad hivatalosnak azokra a körülményekre, amelyek az összehasonlító vallástudomány mi-

elkíszt, az erkölcsstan s ezzel együtt az összes költészet ^(és) -fejbevezetés
idejéből mellőzhellennél fontossá tesszik

Itt erkölcsstan a magaviselésnek egyetemes szabályozó elvét keresi.
Mely elvnek a megtalálása illetve kifejtése is uralkodó juttatása nél-
kül valóban sohas reményünk sem lehet. A faj, nyelv, műveltség, vallás-
szerint legkülönfélébb emberek cselekvésmódjának összehangzó szabályo-
zódására. A cselekvésmódnak, az az összehangzó egyetemes szabályozódása
azonban az összehasonlító vallástudományt és az egyetemes erkölcs-
történetet mellőző apudáztikus etika szétválasztása mellett elháríthatatlan. Emiatt
aztán erkölcsstanunk az eddigi módzerekkel legyőzhetetlen tehetetlen-
ségében a nemzeteket továbbra is pusztító erkölcsi anarkia, rombo-
ló gazdasági közéletnek és gyilkos háborúk nyomorult maradványai-
ként hagyja végődni. Ennek egyetemes speciális etikai elvének az
egyedül használhatóan valós eredményeket igényő induktív megat-
lapítása az egyetemes emberi magaviselési mód megismerése nélkül le-
hetetlen. Mivel pedig a népek nagy tömegeinek a cselekvésmódját
személyes különösséggel és szinte kizárólag a nagy vallások által-
pírtották meg és irányították vagy legalább is jutatták értelmes
külső kifejeződéshez: a speciális etika alapszempontjainak helyes meg-
határozására összehasonlító vallástudományi tanulmányok nél-
kül gondolni sem lehet.

Önkénytelenül tehát ezzel egyáltalán nem akarom az mon-
dani, hogy az összehasonlító vallástudomány külön önálló spe-
cializációt a speciális etika sikeres műveléséhez feltétlenül kellene
tekintsem. De igenis állítom azt, hogy a vallásrendszerek összehason-

Itő ismerde a társadalmi életestankhoz lenyeges adatokat szolgáltat
szekkel az összehasonlító vallástudomány ha másként nem hát
legalább a szociális etikának egyik legfontosabb segédtudományaként,
az egyetemi tanulmányok körében megtörést igényel.

Ígénye ezt annyival inkább, mert a theologiai interpretációban - az 197 -
házaának is most gátló tanai és gyakorlati vallásos értékei miatt
nagy semminő nagy semmiképpen ki nem elégítő előadásban ré-
sült.

Ha szabad ígessmit a szorongatolensig vándor nélkül állita-
nom, azis tanulmányaim és magyarában egész eddigi életjá-
róm egy alakultak, amint az a fennelt jelzett életi célok spe-
gulatora: az egyetemes életmód magyarázati elvek fölkeutatisára
és kifejtő meghatározására a lehető legalkalmasabb. Kíndó, ha a
ben a nyilatkozatban (- kérvényem) fölkeutelésből, láthatóan -) van igaz-
ság, abból - legnagyobb sajnálatomra, szükségképpen következik
az is, hogy tanulmányaim és pályám nem alakulhattak egy
mintha a magántanári minősítés elnyerése lebeget volna előttem
akarat és vélelmi következményem vezető céljaként.

Mindenekbe minél tudatosabbá vált előttem belső hajlama-
imból megszabott életkiválasom, annál gondosabban igyekeztem
arra, hogy feladataim megoldásához szükséges gyakorlati élet-
tapasztalatokat és elméleti ismeretanyagot a lehető legjobb források-
ból szerezzem be. Európa modern műveltségét chajtván körébből
megismerem, a kultúrájával leginkább szikussnak velt Angliába
mentem s ott is a legjellegzetesebben angol Oxfordon tanultam. Az

amerikai jellem megismerése végett hasonlítki az Unió legvégibb és legjobb híri egyetemének a Harvard-Egyetemnek, a rendszer hallgatójaként végeztem tanulmányokat.

Am, hogy a személyes minőségigazalaki hellekre vonatkozó külföldi tanulmányaim illetoz az upokat igazoló okmányaim, számbavehetők ne lennénk, azt a Pauer tanár úr ömelttőggé által az amerikai egyetemek ellen általánoságban fölkazott kifogások a Harvard-Egyetem esetében távolról sem indokolják.

Itt a tudori oklevél, azlogatásiban egyáltalán nem járhat el rálogatást nem ismerő bökerűséggel. Ez az egyetem az angol vizsgarendszer a német hallgatói rendszerrel kombinálja. A tudori minősítéshez három sorozat végének a sikeres letétele az egyik elengedhetlen feltétel. (E három sorozat vizsgát-tumázgáson-nakem is ki kellett állanom.) A Harvard-Egyetem bökerűzeti kara, amint az a Horvith fogalmazó írchoz-(aki a kérvénynek) hivatalos előjárás előtt magán kezelt volt, sivez elvállalni) egyidejűleg behűldött hivatalos kiadványból (50-60 old.) kikiűnik) 1878-tól 1893-ig tizenöt év alatt, összesen csupán öt tudori oklevelet adott ki, noha ugyanakkor az egyetem hallgatóinak létszáma meghűzeletette a budapesti kétszamos s ma is mezei meghaladja a 4 ezeret. A tudori képviseletnek újabb időben föltűpő nagyobb szaporasága sem éri el a hazai arányokat. Annig ugyanis a Budapesten adott bökerűzettudori minősítések száma 1901 és 1910 között például 31-től 36-ra emelkedett, addig a Harvard-Egyetemen 5-ről 11-re hűgott, s 1914-ben ismét 6-ra szállott. Külföldi okmányaimon kívül azonban rendszeres bökerűzeti tanulmányok végzéséről ta-

muskodnak hazai belkénkpénitő bizonyítványaim is. A bölcsészeti pró-
testáns theologiai, akademiáknak kívülél nélkül kötelező lecke sora
je, sőt mint ugyanis a filozofia selektán és pedagógia köréből - köp-
darnásulag hetenként 10 (tíz) bölcsészeti előadást hallgatni és min-
denik tárgybol felövenként kollokváalni minden hallgató könyte-
len. Kronkörüül - báis egy okiátokkal nem igazolható, mert hazai
indexeim elhallodttak, az angol nyelvű egyetemeken pedig ismeretlen az
index, talán szabad arra is kíváthoznom, hogy a filozofiai tanulmányok iránt
állandóan táplált elágyerethez, jogi, theologiai és bölcsészeti tanulmányaim
folyamán egyaránt, Kolozsvárt épp úgy, mint Oxfordon, és a Harvard-
Egyetemen, a mindenit kötelező filozofiai előadások sora számán kívül
mindenkor hallgattam nem kötelezőket is. Ennek dacára, ha filozofiai mun-
kaim (Két és Háladás, a Páradalmi Megújulás Bölcsészete -) nem úgy várnak
megírta, hogy a nem közönös filozofiai jártasságot az utalások és jegyzetek
kömegével, sőt köpöröven dokumentálják, annak magyarázato, egyéni képle-
lenségem a pozitív, negatív, és deket, negatív kritikai, és deketnek vagy éppen boldo-
gulásom, ünös, és deketnek, alárendelni.

A formai kifejezésnek közül azt a tökélyt, sőt bizony teljeseni lehetni, mely
szint az összehasonlító vallástudományok előadások teréhez képezendő
mellékelt nagyobb, teljeselmű de kissé olasz tudományok (és tárgyatudományok) és
két tudományág (mialatt, nem kevéssé) letomos ráigében terjedni. Solvácseti ta-
nulmányom, sőt, figyelembe ne jöhetne. E dolgozat nélkül ugyanis nehézség
lenne magyarázható, hogy itt a vallási ismeretek terén egy olyan szentetikus
írásnyi munkaságról van szó, amely a népek életében régi fontosságú dolog,
míg a legnagyobb gondolatok adását nyújtó egyházak keretei között, sőt

kepes egyáltalán elhelyezkedni; holott a tudományok, egyetemek, az egyházak határain kívül is felül álló teljesítség, annál a következt. nem csak megjárni de meg is követeli.

És az ember nyitkánivaló, hogy egyik munkámban sincsen a speciális tudomány (szegregációmentesség), érdeke a habilitációra és érdeke az alárendelés. Sőt az is bizonyos, hogy egyik-másik munkámról (pl. a Bevezetés Alkalmazása a Dunai és Balk. Államok között) a habilitáció szempontjából komolyabb jelentősége nem lehet. Egyet, előt, nem is szándékoztam csatolni. Csak, miután megfontoltam, hogy a tanári kart a feladatokat nem, csupán tudományos tárgyakra szűkített határáig, hanem azaz teljesítő szemlélyi minőségben is érdekelheti, - csak, a megfontolás után, szántam rá magamat csatolásukra. Más felől azonban ezek a munkák tanúságot tesznek arról, hogy komolyan kezem az általános, erkölcsi, szabályoknak azt a különös politikai, jogi, gazdasági és nemzeti alkalmazás módjait, amik nélkül, a legmagasabb erkölcsi elvéket is ismét, másképp, marad. Ez pedig, semmiképpen, nem a névtelenség, sem magyart hűvös, mint Hatótól kezdve, ammi nagyvonalú gondolkodónak.

Mindenit, szorgotát, amennyire igom, a törekvésom utjába, álló intő mérge-
is, személyné akadályotnak lájtalmas, de, szorong, meggyőződésom szerint, a tu-
mány fejlődés, érdekben, legyőzhető és legyőzendő magyarázat, így oly körü-
söl, sokkal kevéssé, bukk, gabadulni, attól, a máni, átkörmösötől, mely szerint, on-
nak, az, általam képzelt, gondolatirányomnak, az, egyedemen, feltétele, kéjje, van
is, az, - amint, arról, kesse, szorgotatásom, lapar, talis, győzött, meg, on-
met, - az, egyedemen, kívül, eredményesen, nem, is, művelhető. E gondolatirány,
vondozás, kidolgozás, míg, egy, felől, a, belső, elkötelezés, kiáphattat, képes, a, belső,
szűz, életfeladatombhoz: addig, más, felől, magát, a, feladatot, oly, szinte, igaztón

nagyként mutatja föl, hogy annak a kielégítő betöltése csak, és csak isteni, és
innenkét egyedül a felső oktatás körén elérhető intézmények pontosságával remél-
hető. Gauer tanár úrnak, az volt, egyik személyes kifejezése, hogy megfiat-
tal vagyok(-kés sajnos mostani 38 éves koromban kifejező meggyőződésnek viszniz,
csk ha a kifejezőt ismét ismét teljesítem nem telttára.) Önmagam elbontor-
tpon attól félek, hogy már is alig vagy elgyőzőm a meg rám váró rep-
pant munka elvégzésé. Mivel pedig a munka végzése meggett, az egyetemi ta-
nításra is leendő lépésemet parancsoló szükségnek, és így, ha itt haru-
viszautasítottam, akkor talán komolyan képekre Harvard Egyetemnek
ajánlani föl szolgáltatásomat. Ezel, a kijelentéssel lelkiismeretnek har-
logom amiatt, mert a H. Egyetem költségvetési debánya már költségveté-
ségi minőségem megkezdése idején hívott, az ott maradt árra. De hazajöttem,
mivel úgy véltem, hogy itthon nagyobb közegot potolhatnék mint ott.
Ha azonban amaz akkori elhatározásomat most esetleg meg kellene
váltogatnom, nekem lelekkel viselnem, hogy akár saját magam, akár
mások engemet tehessenek felelősé nem rajtam mutó színdleges köztörz-
tenségeim.

Amint látom, ezzel már is kielégtem a debáni utasítás határait.

Sínté fölérte meggyőzőm, hogy világos soraimmal, éppig, mint az
elbontó, és semmiestse sem a magán érdekű rábérzés. Harzontai
sem lenne boldogabb, mint én ha e pillanatban az én egyéni létém
megszemélyesítésén az általam életre töltő eszmények megvalósulhat-
nának. Elmni rábérzési kísérletnek értelme sem lenne, mert hisz a tanár-
társulat vita és indoklás nélkül határoz a folyamodának képviseléshez le-
endő hozzájárása felett. Amit visszautasítottam, eseten melyen sajnál-

nek az nem magán kudarcam, hanem az állandó tartalmi igazság-
nak a változó formáként való elvetése; a tudomány belső fejlődésének
jelentéktelen szervezeti akadályokkal való meggátlása lenne. Bizom
benn, hogy az nem fog bekövetkezni. Mindamellett türelmetlen kérem
Miltoságot, ha metáfora az a benyomása, hogy ügynn Budapestre
reménytelen hegyeshodjék-e felől inkább most nyilatkoznai, mintsem
sokáig függőben maradva a hosszadalmas hivatalos eljárások eredmény-
telenül végighurcolójának.

Talán nem lehetek túlságosan követelő, ha nagyon is lehető-
ező gyors nyilatkozatát egy hónapnyi határidőn belül batorskodom
kérni.

Prezát gyorsaságát az ügynök szentelt ügyes fáradtságát előző is
halála kötelezetten közzétette

maradék Miltoságotnak

Aradon (Thököly Imre u. 11.) 1916. jan. 29.

Özvegy Hízelő:

György Fehér.

Melitz János Goldzieher Lénai c. ny. r. tanár úrnak

Budapest

Nagyon Tisztelt Tanár Úr,

Abban a reményben, hogy az az
ügy, melyre becses figyelmet fordítani bátorlódok, egyéniségének nem ellen-
szenv, arra kérem, fogadjék a mellékelt, - Alexander Bernát és Pauler
Ákos tanár urakhoz intézett - levél szövegét átvéve, mi.

Öt év óta egyeztetések és szoros együttműködés történt az egyházi
éledelekre kíváncsi és jól álló önmegnevelési vallástudományi tanácsokat (a
tanácsadalmi elváltással kombinálva) a filozófiai tanácsokat főre kezdő
bevezetést, Pócs István úrnak és Pauler Ákos úrnak a kijelöltzött azt a
bonyolult feladat, hogy az a ki haladás roppant nagy gátakba ütközik.

Ha Melitz János ezt a keserű feladatot, akkor kivétel kivételnek is az
én személyes minőségemet elpárhuzosítva feladva, akkor kérem, fogadjék
széleskörű befolyásával az ügyet valószínű.

Melitz János jóakaratait kérve és remélve

maradok Melitz Jánosnak

Aradon /Köztársaság Jure u. 1916. jún. 29.

Özönle köztársaság:

Köztársaság.

P. r. A fegyelmezés által feladott körülmények között, melyek önmegnevelési
vallástudományi tanácsadalmi tanácsadalmi tanácsadalmi tanácsadalmi tanácsadalmi
- tanácsadalmi tanácsadalmi tanácsadalmi tanácsadalmi tanácsadalmi tanácsadalmi
- csak a tanácsadalmi tanácsadalmi tanácsadalmi tanácsadalmi tanácsadalmi tanácsadalmi
- Melitz János munkái között, melyek az ügyet negatív oldalról jelöli.

Közt.